

Rekruttering og kompetanse: Innspill til Stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv

Nord universitet, Sámi allaskuvla/Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet

Nord universitet, Sámi allaskuvla/ Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet erkjenner at mangelen på samiskspråklig kompetanse er en av de største utfordringene for gode tjenester til den samiske befolkningen. Særlig viktig er tilgangen på samiskspråklige lærere i skole og barnehage for å sikre de samiske språkene en fremtid over flere generasjoner.

I 2019 var det FNs internasjonale år for urfolk som bidro til å øke oppmerksomheten omkring tap av urfolksspråk og innsats for å styrke urfolks ulike språk. FN ønsket å oppmuntre til ytterligere innsats for urfolksspråk og erklærte et tiår til. Derfor bestemte FN at perioden 2022-2032 skal være urfolksspråkets tiår. Vi er enige om å bidra i realisering av det Internasjonale tiåret for urfolksspråk.

Nord universitet, Sámi allaskuvla/ Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet har blitt enige om å sende et samlet innspill med punkter som vi ser er gyldige og prekære på et overordnet nivå på tvers av institusjonene. Dette er også punkter vi ser det som sentralt å søke å samarbeide om å løse. Intensjonen med det samlede innspillet er å løfte utfordringer og komme med forslag til hvordan både institusjoner, sektorer og politiske nivåer må finne løsninger på tvers. Det krever både politisk vilje og evne til å gjøre valg som fremmer situasjonen for kompetanse og rekruttering i det samiske samfunnet.

Begrensningene ved å komme med ett samlet innspill ligger i at viktige enkeltsaker, eksempler og utfordringer som særlig merkes lokalt, ikke kommer fram like sterkt. Institusjonene har derfor besluttet også å komme med egne innspill for dette.

Rekruttering

Ord som lærerkrise er blitt brukt det siste året for å beskrive situasjonen når det gjelder rekruttering av lærere med kompetanse i samisk språk. Dette gjelder på alle nivåer, fra barnehage, via grunnskole og videregående opplæring, til høyere utdanning. Situasjonen er prekær for lulesamisk og sørsamisk, der tallene er lave for språkbrukere generelt. Dette skaper en uheldig spiral der det er svært få som kommer ut av skolen med henholdsvis lulesamisk og sørsamisk språk, og dermed svært få som kan rekrutteres til å bli lærere eller lærerutdannere. Situasjonen for nordsamisk er annerledes, men prekær på sitt vis. Behovet er også her stort for lærere på alle områder. Ettersom nordsamisk har en særskilt status, med et langt større antall språkbrukere og forskere, er også mulighetene for å drive språk- og fagutvikling på nordsamisk større. Og behovet meldes inn fra mange steder og sektorer samtidig. Arbeidet med nordsamisk får ringvirkninger for alle de samiske språkene og må derfor tas hensyn til.

Kartlegginger publisert i blant annet *Samiske tall forteller* viser at rekrutteringen av samiskspråklige pedagoger over tid ikke har vært bærekraftig. I tillegg er etterspørselen etter samisk språkkompetanse veldig høy også for en rekke andre yrker, særlig innenfor media og offentlig forvaltning. Dette fører til frafall fra læreryrket, og gjør at man strengt

tatt må rekruttere *flere* enn prognosene i utgangspunktet skulle tilsi. Med ny opplæringslov og økende elevtall i samisk vil også etterspørselen etter samisktalende lærere øke. For å nå nasjonale målsettinger og forpliktelser om samiske språktilbud til barn i barnehage og skole er det nødvendig å styrke rekrutteringen til disse utdanningene.

Lærerutdanningene sliter generelt med rekruttering. For samiske lærerutdanninger og lærerutdanninger der samisk språk er inkludert, er tallene allerede lave, noe som gjør at utslagene blir tilsvarende kritiske.

Behovet for samisk språkkompetanse – og utfordringene for rekruttering av samisktalende – er samtidig sektoroverskridende, noe som understreker det prekære i situasjonen. Både helse- og sosialsektoren, rettsvesenet og offentlig forvaltning er eksempler på områder/sectorer med store utfordringer og behov for samisk språkkompetanse. Dette innebærer at UH-sektoren møter krav på flere områder. For at utfordringene skal kunne møtes, må det skje sektoroverskridende samarbeid.

Skoleelever, studenter og profesjonsutøvere befinner seg på ulike språknivåer. I skolen brukes kategoriene samisk 1, samisk 2 og samisk 3. Alle nivåer krever lærere. Utviklinga er ulik for de respektive gruppene. Samisk 3 har noen steder, som i Tromsø kommune, sterk økning. Både for skoler og UH-institusjonene er det utfordrende å dekke lærerbehovet for alle nivåer. Samtidig bidrar alle gruppene til bevaring og utvikling av språkene.

Samiske studenter på lærerutdanninga ved UiT har fortalt om sine erfaringer som elever ved samiske skoler i Finnmark og som universitetsstudenter. De sier at det å velge samisk for en stor del har vært en byrde. Dette må vi gjøre noe med.

Rekruttering av samiske studenter og forskere henger sammen med det større bildet. Tilfanget av kandidater til forskerstillinger er begrenset i de samiske samfunnene. Samtidig er det viktig at UH-institusjonene jobber for å sikre samisk deltakelse i utdanning og forskning.

Nord universitet har tilegnet seg betydelig erfaring i rekruttering til samiske studier gjennom arbeidet med opprettelsen av bachelor i lulesamisk og lulesamisk og sørsamisk lærerutdanning. Erfaringene fra dette arbeidet er at rekruttering til samiske studier må gjøres mer individrettet, blant annet basert på kartlegging av rekrutteringspotensialet fra videregående opplæring i både Norge og Sverige. Man må møte ungdom på deres premisser gjennom bruk av sosiale medier og møter der vi inviterte samisk ungdom til motiveringskampanjer for å framsnakke samiske utdanningstilbud sammen med samisk ungdom som har stor påvirkningskraft som rollemodeller.

Tiltak:

- Ordninger for å lette samarbeid mellom UH-institusjoner og mellom UH-institusjoner og samiske språksentre
- Lærer- og språkstudenter som har samisk språk i sine programmer, må i større grad kunne vandre mellom både institusjoner og enheter/programmer internt på institusjoner
- Stipendordninger for samiskspråklige lærerutdanninger og samiske språkstudier som del av lærerutdanninger

- Ordninger for samarbeid om praksis for lærerutdanningene i kommuner i samiske forvaltningsområder og ekstra støtte til praksisskoler
- Utvikling av språkkurs og/eller fagspråkutvikling for ulike sektorer
- Begynnerkurs i samisk som kan kvalifisere lærere til å oppnå undervisningskompetanse i samisk
- Anerkjennelse av kompetanse på ulike nivå av samisk språk
- Utviklingen av en forskerskole

Kompetanse

Opprettelse og utvikling av samisk forskerskole vil kunne være et viktig bidrag til å fremme kompetanse i, om og for det samiske samfunnet. Nord universitet, Sámi allaskuvla/ Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet ønsker å gå sammen om utvikling og drift av en forskerskole. Dette vil gi mer og bedre forskning som vokser ut fra det samiske samfunnet, samt ha ringvirkninger for utdanninger i en vid forstand.

Når det gjelder språkkompetanse for lærere, er det viktig å se at dette må finnes løsninger på gjennom tiltak både på kort og på lang sikt. På lang sikt handler det om å se sammenhengen mellom arbeidet med språk i barnehager og skoler, som bidrar til å skape større språkmiljø og til å sende flere språkkyndige elever gjennom skolesystemet. Dette øker antallet potensielle lærerstudenter. På kort sikt er det viktig å finne tiltak for at lærere med mangelfull eller ikke ferdigstilt formell kompetanse kan utvikle dette. Dette gjelder lærere som er språkkyndige uten at dette er formalisert eller uten formell lærerutdanningskompetanse. Her kan UH-institusjonene med fordel samarbeide.

Det handler også om at allerede utdannede lærere gjennom siderekuttering tar formell utdanning i samisk for å oppnå undervisningskompetanse i språket. Her bør skole- og barnehageeiere kartlegge om det finnes potensielle kandidater til siderekuttering, slik bl.a. Bodø og Hamarøy kommuner har gjort. De tre nordligste Statsforvalterne har midler til å finansiere slik videreutdanning, såkalte studiehjemler.

På språksida handler kompetanse også om arbeidet med samisk som fagspråk og samisk fagterminologi innad i og på tvers av fagområder. Det er store muligheter i å samarbeide og finne synergier på tvers av enheter, fag og institusjoner. Studiepoenggivende begynnerkurs i samiske språk er en viktig rekrutteringsarena for videre studier i samiske språk. Disse kursene bør tilbys flere steder, og også i de større byene. Et viktig uttrykk og en viktig kanal for samisk som vitenskapsspråk er tidsskriftet *Sámi dieđalaš áigečála*, som er det eneste vitenskapelige tidsskriftet som kun publiserer originale samiskspråklige forskningstekster, og som gis ut i samarbeid mellom Sámi allaskuvla/Samisk høgskole og UiT. Det bør vurderes om Nord universitet bør inn i det redaksjonelle arbeidet.

På kompetansesida har alle tre institusjoner observert et økt behov for kompetanseheving og kapasitetsbygging når det gjelder kunnskap om samisk kultur og samfunn. Dette behovet er å finne på nasjonalt nivå, og er sektoroverskridende. Slik situasjonen er nå, er det mangel på ressurser for å tilby kurs og kompetanseheving på et nødvendig nivå. Her bør UH-institusjonene vurdere å samarbeide for å utvikle gode tilbud og utfylle hverandres rammer og kompetanse. Trolig kan dette rammes inn under EVU, men her er det både faglig og administrativt arbeid som må gjøres.

Tiltak:

- Midler til opprettelse og drift av en forskerskole for samisk forskning og forskning om samisk samfunnsliv, språk, næring, kultur og kunnskap, i bred forstand
- Opplegg for formalisering av kompetansen til lærere som ikke har formalisert eller ferdigstilt utdanning innenfor språk/og eller pedagogikk. Til dette hører samarbeidet mellom skoleeier, UH-institusjoner, sentrale myndigheter og muligvis lokale språk- og/eller studiesentre
- Fleksible videreutdanningstilbud innenfor samisk didaktikk for lærere
- Ordninger for å gjøre samisk lærerutdanning og lærerpraksis attraktiv, for eksempel gjennom lønns- og stipendordninger og gunstig arbeidstid
- Et løft for undervisere og forskere innenfor samisk språk ved UH-institusjonene som kan gjøre stillingene mer konkurransedyktige og attraktive
- Et tilsvarende løft for profesjonsutøvere på tvers av sektor som bruker samisk språk.
- Styrking av språkfaglige forskningsmiljøer på hver av UH-institusjonene gjennom ordninger som også formaliserer samarbeid
- Økt antall studieplasser og mer forutsigbare rammer for finansiering av studiepoenggivende begynnerekurs i samiske språk
- Utvidelse av mandat og ramme til *Sámi dieđalaš áigečála*

På vegne av institusjonene takker vi for anledningen til å gi et felles innspill til den kommende Stortingsmeldingen om samisk språk, kultur og samfunnsliv.

16. november 2022

Hanne Solheim Hansen
Rektor, Nord universitet

Laila Susanne Vars
Rektor, Sámi allaskuvla/Samisk høgskole

Dag Rune Olsen
Rektor, UiT Norges arktiske universitet

UiT Norges
arktiske universitet